

2

3

1

טנזניה: ממכתש אמפאקאי (Empakaai Crater) לאגם נטרון (Lake Natron)

כתב וצילם: פיקי איש שלום

מעל לעצים מתנשאת פסגתו החרוטית של הר הגעש אולדוניו לנגיי (Oldoinyo Lengai), "הר האל", שיחלוש עלינו בימים הקרובים. מימינו נפער מכתש אמפאקאי (לוע געשי רחב ומעוגל, שנוצר מקריסת ההר), ובקרקעיתו, 300 מ' מתחתו, מתרגע אגם ירקרק. עננים נאספים מעליו ומעלינו, מאיימים, במיוחד בהתחשב בלילה הקרוב שיעבור עלינו באוהל. אנחנו מתחילים לרדת לאגם שבתחתית המכתש, מלווים בפקח שמורה חמוש בקלצ'ניקוב.

יופי טרופי מטריף. צמחייה צפופה, נופי עצים גבוהים שקרני השמש חודרות בעדם לרישומים של אור וצל. קולות נביחה של ציפורי טוראקו הנחבאות בין הצמרות, סמויות מעין. משהו משתלשל מאחד העצים. לרגע אני חושב שנחש, אולי ממבה שחורה. אך זהו זנבה של אנטילופת בושבאק, שנטרפה על ידי נמר ושייריה נותרו תלויים על העץ. אנחנו מתרחקים וממשיכים לרדת בין העצים העבותים, הטחבים והחזזיות, בין קולות הטוראקו ולהבות היופי של הצופיות.

הדרך יוצאת מהיער אל גדות אגם מים רגועים, אהו לגדותיהם וברוזים דמויי צחראס (Maccoa Ducks), ערמוניים ותכולי מקור,

הטנדר מעפיל אל פסגה, יורד בעברה השני ומטפס על פסגה נוספת. כפרי מסאים פזורים בכרי דשא וסביבם עדרי פרות שילדים רועים, מעורבבים בחבורות קטנות של זברות. הגבול בין טבע ואדם מיטשטש, ואפילו העוני כאן מצטייר אחרת. הוא שונה מהעוני הדוקר שברחובות הערים הטנזניות והעיירות הכאוטיות. חולפים בזו צוקים וארבע סלעיות כיפה (Capped wheatear). עוד כפרים ועמקים. מישורים של כרי דשא. דשא של ממש: קיקוי שאצלנו הוא צמח מדשאות תרבותי, וכאן זה עשב בר שצובע בירוק את הקרקע.

הדרך מתמלאת ילדים ובני נוער שצועדים בשיירה פזורה, בנות ובנים בשלל גילים. כל אחד נושא סלע, גוש מוקשה של אדמה, או לפחות - הקטנים שבהם - אבן קטנה. הם בדרך לבנות בית ספר חדש, פרויקט קהילתי. אני מנסה לדמיין את ענבר, בתי, מתנדבת לבנות לעצמה בית ספר, והפנטזיה הפרועה מגלגלת אותי מצחוק. עוד כפרים, עוד סלעיות, עוד רועים לצדי הדרך ששוב מעפילה. הסוואנה הופכת ליער הר משווני.

הטנדר מגיע לפרשת דרכים, ותומאס הנהג עוצר ומדמים את המנוע. מקמרו, המדריך לשלושת הימים הקרובים, ממתין לנו בגלימה מסאית אדומה וחמוש בחנית ובחיוך חם. ארבעה חמורים לוחכים עשב בזמן שעוד ועוד מטען מועמס על גבם. אני שוקל למחות בשמם, אך מבין שזה הם או אני - ושותק. זהבן אפריקאי חולף במהירות ונבלע בצמרות הצפופות. מקמרו מניף את החנית וקדימה אל הדרך.

1. הר הגעש אולדוניו לנגיי.
2. מכתש אמפאקאי.
3. למרגלות האולדוניו לנגיי.

③

①

④

קפואות. אני מכתוף תיק קטן לציוד היום. ליטוף אחרון של החמורים העמוסים, השקת מפרקי אצבעות - הגרסה המקומית לחיצת יד - עם אחד החמורים - ולדרך, עם תקווה עמומה להתחמם בהליכה. אבל אנחנו עטופים ערפל שמותיר אותי לח ומקורר. שיירות אין סופיות של נמלים מנמרות את הדרך היורדת, העצים מתדלדלים והערפל נמוג בהדרגה. שוק נשים מאולתר מתארגן בצד הדרך - לא ברור מאין באו ואיך ידעו על בואנו - והן מוכרות לנו קישוטי חרוזים צבעוניים. הדרך ממשיכה לרדת והעצים להתדלדל, ואז על עץ כמעט אחרון מצטיירת צלילית של טוראקו הארטלאוב (Hartlaub's turaco), שממלאת אותי אושר מחמם.

היער הופך למרבדים נרחבים של דשא, והקרירות מתמתנת לנעימות ואז לחמימות. אנחנו בדרכנו לכפר נאיובי (Naiyobi), וככל שאנחנו מתקרבים מתאסף סביבנו שובל של נשים וילדים צחקניים שרוצים ללחוץ יד, למכור קישוטי חרוזים, או סתם לקבל נדבה.

הכפר מופיע. בקתות בוץ וגגות קש מעוגלים, עדרי עיזים וחמורים, טרטורי פפיונים אפריקאיים, דוחלים אפריקאיים ניצבים בעמדות תצפית, ממריאים לחטוף חרקים מעופפים. ארבע נערות חוזרות לכפר מבית הספר, עוטות גלימות ארגמן שבולטות על רקע הירוק העמוק, אפילו על רקע האולדוניו לנגיי, הר הגעש שמתנשא מעל לכפר בכל הדרו. אנחנו הולכים לאורך שדרת מכולות מדכאות בדלותן, ומגיעים לאחת הבקתות, שאם המשפחה אמורה לארח אותנו בה. האב איננו, עובר כנראה בין נשותיו השונות. חלק מהילדים בגרו ונישאו, הקטנים עדיין איתה. שובל הנשים והילדים התיישב כמרבד צבעוני ומצחקק,

שוחים ומתרחקים אל עבר ריכוזים של טבלנים בינוניים וגמדיים. פלמינגואים מצויים מוסיפים נגיעות ורודות לירוק העמוק, ומלמעלה ממסגרים עננים את התמונה בשלווה חלומית, שאותה מפירה רק להקה קטנה של לבני-עין (White-eyes) תזזיתיים, שעפים ומשרקקים מעץ לעץ.

הטיפוס הוא תמונת ראי של הירידה, רק מלווה במפלי זיעה ובשרירים כואבים. למעלה ממתין לנו מחנה הלילה. האוהלים כבר הוקמו, ובהם הכינו לכבודנו קערות מים חמימים לרחצה, קפה ופופקורן. הארוחה מתבשלת ובאוויר ריח של מנוחה מאושרת. שלט בפתח המתחם של המחנה מצהיר על סיוע סיני ומעיד על הגאו-אסטרטגיה העולמית החדשה ונסיגת ארצות הברית מהיבשת השחורה.

ארוחה טעימה וחמה בישל עבורנו חמיסי הטבח באוהל שלו, באמצעים לא אמצעים. טיפות גשם ראשונות משלחות את כולנו להסתתר באוהלים, אל הקור והרטובות וההמתנה האין סופית לבוקר שיעלה, מלווה בשמש מחממת ומייבשת. כשהוא סוף-סוף עולה, אנחנו מגיחים לחים מהאוהלים היישר אל ארוחת הבוקר החמה ואל שמש המסתתרת מעבר לערפל סמיך.

בינתיים החמורים מפרקים את המאהל, שוטפים את הכלים, מעמיסים את החמורים, וקטי אשתי מעירה במבוכה שהיא מרגישה כמו ילדה בקמפינג; מתפנקת בזמן שההורים מקימים, מבשלים, שוטפים ומפרקים. כולנו מרגישים כך, ואני מודה באי נחת שאני נהנה מהמעמד הזה, כי אין הרבה דברים ששנואים עליי כמו לפרק אוהל רטוב באצבעות

1. שיירת החמורים.
2. מדורה במחנה.
3. מנוחת החמורים.
4. חופמי ערמוני-חזה.

3

1

4

התיירותית; להקל על המועקה בחזה. מעפילים במעלה גבעה שעליה יושבים בני הכפר ומדברים בטלפונים ניידים, נקודת הקליטה הסלולרית היחידה באזור. גם לכאן הגיעה הטכנולוגיה המערבית, ניצנים של חברת צריכה, שהעוני כושל מלחנוק (שוב השיפוטיות הזו שלי, היומרה להבין טוב ורע בלב מאפליית הדלות). מקמרו מנער מעלינו את שרידי השובל, ואנחנו מתיישבים לארוחה בצילו של עץ שיטה. את הדשא מקשטים עלים משוננים של צמח שיואב מזהה כאמברוזיה; צמח פולש מאמריקה. הפרות אינן מסוגלות לאכול אותו, גם לא העיזים והחמורים. הוא משתלט על הנוף ודוחק את הצמחייה המקומית. מחסל את המרעה. כאילו העוני כאן אינו חריף דיו, שצריך קריסה מיובאת של כלכלת הקיום המקומית.

עוד כשעתיים של הליכה ביער שיטה, ומגיעים אל המחנה של הלילה השני (Acacia Campsite). כמו אתמול, האוהלים כבר מוקמים, קערות המים החמימים לרצחה מוכנות, וגם פופקורן וקפה, ועוד מעט ארוחת נחמה חמה. זנב הדור של חטפית גן-עדן (African Paradise Flycatcher) משתלשל בצל עץ; מעלינו אלפי אלפים של סיסיל גליל, רבים ככוכבי השמיים, מסתחררים בעקבות חרקים בלתי נראים. הם צוללים ונוסקים אל מעל לאוהלים, לצמרות השיטה, מעל ההר

1. בכפר נאיובי.
2. הכנות ליציאה. הודל אוספת את שערה של קטי לצמה.
3. הבקתה בנאיובי.
4. קטי נפרדת מהמלכות המקומיות.

בעוד היא עומדת מבוישת בפתח הבקתה, ובתה הקטנה נשענת על מותנה. מקמרו מתרגם את שאלותינו למסאית, ומתרגם לאנגלית את תשובותיה הקצרות. אני לא שואל לשמה, שוכח, כי היא נראית כנועה ושתקנית, כמו בובת דִּיֹרְקָמָה.

אנחנו נכנסים. אין לי מושג למה ציפיתי, אבל היומרה התיירותית נעלמת במכה. הפסטורליות שמרחוק עטפה את העוני מתנדפת. מסביב חושך, מחנק וצפיפות. מיטות בוץ וקש כרויות בגומחות קטנות, תנור אפיה במרכז הבקתה, ללא פתחי אוורור; הריח חונק. הרצפה היא האדמה, וקריטריונים מערביים של לכלוך וניקיון אינם חלים עליה; אין מבוגרים בכפר, גם לא בני גילי. כל הדיונים שערכנו בינינו בימים האחרונים האם המסאים מאושרים או לא, ומהו אושר, ואיך מודדים אותו, מאבדים משמעות. מתנדפים יחד עם המראות של העוני ועם הקורס בנושא צדק גלובלי והדיונים שאני עורך בכיתה שבה אני מלמד על אחריות אישית, רצון חופשי ובחירות מושכלות. העוני המנוול מקבל ממשות אנושית, והוא הולם וחובט ומאיין את כל שידעתי וחשבתי, מאיר באופן אחר את האושר שחשתי בספארי, את שובל הנשים והילדים שליוו אותנו בדרך אל הכפר; את החיים בכלל.

אני מועד החוצה לנשום אוויר, להימלט מכאן, לחפש את החוויה התיירותית ששילמנו עליה במיטב כספנו. על גג הקש עומדת סלעית חבשית (Abyssinian wheatear) ומצקצקת במקורה, הר הגעש פולט מעט עשן געשי, והעולם כמנהגו נוהג.

אנחנו ממשיכים, מבקשים להתרחק מהכפר, לחזור שוב לטבע ולחוויה

גדול עשרות מונים. התשישות מכריעה אותנו למנוחה קצרה. אנחנו כורעים בצל שיטה מרוטה ואוכלים בוטנים קלויים. השיטים לא מפארות כמו ברמה הגשומה שם למעלה, כאן הן שיטים מדבריות, צמאות תמידית. אנחנו עייפים מהירידה, תשושים, זקוקים למנוחה הזו למרות הקרבה לתומאס ולטנדר. למולנו מגיעים ארבעת החמורים עם ארבעת החמורים, מהנהנים לשלום. הם כבר הגיעו לתומאס ולטנדר, פרקו את הציוד מהחמורים והעמיסו אותו לעגלה הנגררת. ועכשיו, ללא מנוחה, עושים את הדרך חזרה. בתשישותי אני מביט בהם מעפילים בקלילות בערוצים, אל הסכין ואל הרמה ולכפר נאיובי, אל בתיהם.

מקמרו רומז שבה הזמן לקום, ומוליך אותנו בשביל שיורד ועולה בערוצים שגולשים מהר האולדוניו לנגיי. צעדינו הנגררים מעלים ענני אפר וולקני. החום יוקד והזיעה מתערבבת באפר המתאבך ובלכלוך של שלושת הימים. אך אז, מרחוק, מנצנצים חלונות הטנדר. אנחנו מגבירים קצב, וגם "אוספים" שובל חדש של נשים וילדים וקישוטי חרוזים. הטנדר לובש צורה וגדל; תומאס ממתין להסיע אותנו לאגם נטרון.

הדרך חולפת בין זברות וגנואים, בחום דחוס עד כדי מחנק. הר הגעש משנה את צבעיו זיקית, ומכאן נראים מורדותיו צחיחים. גדות האגם המלווה הן מלחות, וצעדינו שוקעים בהן, מותירים עקבות שהולכים ונמתחים אחורה, משחזרים את העקבות הקדומים והמאובנים של בני אדם שהוטבעו לפני אלפי שנים, באתר הפרה-היסטורי לא הרחק מכאן, כמו מבטלים הנופים והאקלים את המרווח שבין עבר קדום והווה. גשם יורד בגדה השנייה, ואילו אצלנו עלעולי חול מוסיפים לחום

ולעננים שמעטרים את פסגתו. השמש שוקעת אל תוך יער השיטה ואל בין ערביים שמזמן עוד ועוד סיסים, והם כענן עצום ורב ממשיכים ומסתחררים, מסחררים את הראש. החשכה יורדת בהדרגה, והסיסים מוחלפים באלפי אלפים של כוכבים. עננים מתאספים, עוטפים את הכוכבים ברכות לחה, והם משתחררים מלפיתתם ומנצנצים. לוויינים נעים בינות להם, דרישות שלום מהבהבות מעולם רחוק. ריח של עשן מדורה. העייפות הרבה ששולחת אותנו לישון ולהתעורר ליום הטרק האחרון.

ארוחת בוקר אחרונה מקסמיו של חמיסי, החמרים מעמיסים את החמורים והשיירה הקטנה מתחילה ללכת ביער שיטים ואל נוף שמצחיה והולך. הקרקע מנצנצת מגבישי קריסטלים, סביונים פורחים בצהוב, טופח בשני. לימינו הר הגעש, לשמאלנו נחל עמוק שממדרונותיו הירוקים עולה טרטור פפיונים וצלצול פעמונים מצווארן של משכוכיות עיזים מונהגות על ידי רועה בגלימה מסאית אדומה. השביל נמתח בתלילות אל השבר הסורי-אפריקאי. המעלות עולות במהירות; אגם נטרון - אגם מלח השוכן בצפון טנזניה קרוב לגבול הקנייתי - נפרס למולנו ותחנונו. אנחנו יורדים בערוצים שהתחתרו בקרקע געשית, כשהצחיחות הופכת מדברית - כמו מדבר יהודה רק

1. שיירת החמורים מעפילה מעלה חזרה.
2. חמיסי הטבח וילדים מקומיים.
3. בירידה לשבר הסורי-אפריקאי.
4. תומאס הנהג.

וכדורי מלח מקציפים ונסחפים ממנה, מתגלגלים על הבוץ. האוויר נע במשבים כבשניים, והבלי החום שמיתמרים מהקרקע מטשטשים את מתווי הנוף לכדי תופת יפה להפליא.

הבלתי נסבל; רוח לוחטת, יוקדת, מקשה על הנשימה. בגדה השנייה נמתחת קשת, אך טובעת באבק ומאבדת מצבעיה. זברות וגנואים הולכים כפופים, מיטשטשים ונבלעים בענני החול. אלפי פלמינגואים זוטרים פרוסים לאורך הגדות, דמויותיהם משתנות בהתאם למשחקי החול בשמש, יוצרים ממערב לנו רצועה ורודה מעל לכחול עמוק, וממזרח לנו הם לא יותר מצלליות בין זהרורי שמש מסמאים. הכול נע וזע; רגלי הפלמינגואים, כנפי המרומיות, גופיפי החופיות. חופמים ערמוני-חזה מתכופפים ללקט פרוקי רגליים משלולית שהתנתקה מהאגם ויצאה למחול סחוף רוח משל עצמה; אדוות מתרוממות בה

- 1. למרגלות האולדוניו לנג'י.
- 2. מקמחו המדריך.